

Zelfstandig ondernemerschap staat volop in de belangstelling. Jaarlijks neemt een groot aantal personen, veelal werkzaam in loondienst, de beslissing een eigen onderneming te beginnen. Deze keuze wordt ingegeven door de behoefte aan vrijheid, flexibiliteit en zelfstandigheid. Ook wordt de keuze gemaakt omdat men (niet langer) in loondienst wil of kan werken. Het zelfstandig ondernemerschap blijkt een manier te zijn voor oudere werknemers om tot of na hun 65e aan het werk te blijven, voor vrouwen om arbeid en zorgtaken te combineren en voor gedeeltelijk arbeidsongeschikte personen om werkzaamheden aan hun beperkingen aan te passen. Daarnaast blijkt het een geschikt re-integratietraject voor personen met een bijstands- of werkloosheidsuitkering te zijn. Het zelfstandig ondernemerschap biedt zeker kansen, maar door de toename van het aantal zelfstandigen komt ook de ongelijke behandeling van werknemers en zelfstandigen sterk aan het licht.

In dit proefschrift, waartoe vijftig zelfstandigen, veelal zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) en freelancers, en hun belangenbehartigers zijn geïnterviewd, komt een zeer divers beeld over het zelfstandig ondernemerschap naar voren. Bepaalde zelfstandigen blijken dicht tegen het werkgeverschap aan te zitten. Anderen lijken meer op werknemers, omdat ze in sterke mate economisch afhankelijk zijn van hun opdrachtgevers. Ze investeren nauwelijks in de eigen onderneming, nemen geen personeel in dienst en verrichten regelmatig dezelfde werkzaamheden als werknemers. Als deze zelfstandigen ook nog langdurige arbeidsrelaties aangaan met een beperkt aantal opdrachtgevers die veelal de werktijden, en het soort werkzaamheden, de uurtarieven en de betalingstermijnen van deze zelfstandigen bepalen, wordt steeds onduidelijker wat zo zelfstandig is aan de arbeid die deze personen verrichten. Daarbij verdienen zij, indien rekening wordt gehouden met pensioenrechten en loondoorbetaling bij ziekte en arbeidsongeschiktheid, minder dan werknemers. Een zelfstandige heeft zelfs vier keer meer kans dan een werknemer om een inkomen onder de bijstandsnorm te hebben.

Deze groep economisch afhankelijke zelfstandigen is de laatste jaren toegenomen, een ontwikkeling die zorgelijk genoemd kan worden. De zelfstandigen zijn wat economische positie betreft niet te onderscheiden van de werknemers, maar hebben andere rechten, en in zekere zin minder rechten dan werknemers. Zelfstandig ondernemers hebben geen recht

Monique Aerts (2007) *De zelfstandige in het sociaal recht: De verhouding tussen juridische status en sociaal-economische positie*. Deventer: Kluwer.

op arbeidsrechtelijke bescherming, zoals ontslagbescherming, en hebben geen toegang tot de werknemersverzekeringen ZW, WIA en WW, regelingen die in het leven zijn geroepen om werknemers te beschermen tegen arbeidsgerelateerde risico's. Het gevolg hiervan is dat zelfstandigen die wat economische positie betreft niet te onderscheiden zijn van werknemers, vanwege hun juridische status minder bescherming genieten dan werknemers. Het valt niet te rechtvaardigen dat de groep economisch afhankelijke zelfstandigen niet dezelfde bescherming geniet als werknemers, zonder dat dit ten koste gaat van de vrijheid van de echte zelfstandig ondernemers. In dit proefschrift merken overigens ook de echte zelfstandigen op dat ze het gebrek aan sociale zekerheid, met name op het

gebied van arbeidsongeschiktheid, als onrechtvaardig en als een belemmering van de arbeidsmobiliteit ervaren. De kans arbeidsongeschikt te raken wordt, in tegenstelling tot de kans werkloos te raken, niet gezien als een risico van ondernemerschap, maar als een sociaal risico. Deze zelfstandigen zien het als een ongelijke situatie die mensen belemmert bij de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Zeker voor personen met een verleden van (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid valt het ondernemerschap af te raden. Zij zullen problemen ervaren indien ze dit risico, zoals een ondernemer behoort te doen, willen afdekken op de particuliere verzekeringsmarkt. In dit proefschrift wordt een aanbeveling gedaan hoe deze ongelijke behandeling van zelfstandigen te beëindigen. Om zelfstandigen en werknemers gelijke rechten te geven, dienen sociale verzekeringen op het gebied van arbeidsongeschiktheid opgehangen te worden aan burgerschap in plaats van aan type arbeidsrelatie. Dit dient ook om de werking van de arbeidsmarkt te bevorderen. Zelfstandig ondernemerschap is een manier om de arbeidsmobiliteit en arbeidsparticipatie te verhogen. Het is een flexibele, maar ook riskante wijze van deelnemen aan het arbeidsproces. Als mensen voor het ongewisse ondernemersbestaan kiezen, wensen ze zekerheid te hebben: de zekerheid dat ze een inkomen zullen hebben in het geval hun iets overkomt, zoals arbeidsongeschiktheid, dat grotendeels buiten hun macht valt.

MONIQUE AERTS

Onderzoeker aan het onderzoeksbureau AStri.